

*Акоп'яниц Н. М.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової іноземної мови і перекладу
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»**Доля А. В.,**магістрант кафедри ділової іноземної мови і перекладу
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ ПОЛІГРАФІЧНО-ВИДАВНИЧОЇ СПРЯМОВАНОСТІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті розглядаються лексико-граматичні особливості перекладу термінів у поліграфічно-видавничій сфері на основі спеціалізованої літератури. Були виокремлені основні лексичні способи перекладу термінів, серед яких транскодування, пошук лексичного відповідника і калькування. Серед найбільш поширених граматичних трансформацій у перекладі термінів у поліграфічно-видавничих текстах було виділено пермутацію, додавання, субституцію і вилучення. Лексико-граматичні трансформації проілюстровано в контексті, надано практичні вирішення перекладацьких завдань.

Ключові слова: термін, граматичні та лексичні трансформації, способи перекладу, транскодування, лексичний відповідник, калькування, пермутація, додавання, субституція, вилучення.

Постановка проблеми. Неспинний розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій у різних сферах діяльності людини прискорює появу нової термінології. Поліграфія і видавнича справа є одними із найвпливовіших галузей, оскільки вони стосуються кожної сфери людської діяльності. Текст у цій сфері є ключовим поняттям, тому що виконує ряд функцій – інформаційну, комунікативну, розважальну, освітню. Проблематика перекладу текстів поліграфічно-видавничої галузі набуває все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Факт здобуття Україною державної незалежності у 90-х рр. ХХ ст. поставив перед вітчизняними науковцями ряд завдань, серед яких і створення та розвиток власної терміносистеми у поліграфічно-видавничій сфері. Перш за все, до цього спонукала потреба створювати грошові знаки, цінні папери і документи суворої звітності у новоствореній державі. Проблеми термінологічної варіативності досліджувалися такими лінгвістами і перекладачами, як О.С. Ахманова, А.С. Д'яков, О.О. Реформаторський, Т.В. Михайлова, В.М. Лейчик, В.П. Даниленко, І.І. Ковалик, Т.І. Панько та ін. Теоретико-методологічну базу нашої роботи щодо лексико-граматичних особливостей перекладу термінів у поліграфічно-видавничій сфері українською мовою складають праці Е.Т. Лазаренка, І.О. Мельникова, О.Ф. Сокола, а також словники та довідники, серед яких «Словник-довідник основних видавничих термінів: для практики наукових установ» А.І. Радченко (2009), «Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи» Е.І. Огар (2002), «Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи» (2011), «Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи» П.О. Киричка (2012).

Проаналізувавши історію питання української поліграфічно-видавничої справи, ми з'ясували, що, незважаючи на вагомий частку досліджень у цій галузі, залишаються недослідженими питання лексико-граматичних особливостей перекладу термінів у поліграфічно-видавничій сфері українською мовою.

Метою статті є характеристика лексико-граматичних особливостей перекладу термінів у поліграфічно-видавничій сфері, аналіз термінологічної варіативності та визначення специфіки перекладу термінології поліграфічно-видавничої спрямованості з англійської мови українською. Для досягнення мети передбачається вирішення таких задач: охарактеризувати лексико-граматичні особливості перекладу термінів у поліграфічно-видавничій сфері та виявити найбільш поширені способи перекладу термінів у текстах поліграфічно-видавничої спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка галузь науки характеризується специфічною лексикою і термінологією, що потребує пильної уваги перекладача. Протягом останніх десятиліть термінологічний апарат науково-технічних сфер діяльності розвивається інтенсивно, оскільки з'являється потреба пошуку лексичних відповідників для термінів, що виникають в інших мовах.

Загалом, до термінів висувається ряд вимог, а саме: наявність дефініцій, які окреслюють значення; стислість, точність, експресивна нейтральність, відповідність правилам та нормам певної мови [1, с. 19–20].

На думку В.І. Карабана, для адекватного перекладу термінів необхідно визначити його морфологічну і словотвірну структуру, а також відмінності від загальнонародних слів [2, с. 315]. У поліграфічно-видавничій сфері, за класифікацією В.І. Карабана, можна виділити такі види термінів: прості (stub – фальчик, tip – паспарту); похідні-суфіксальні (wavers – вальці, brushing – ретуш, publication – видання, explication – експлікація); префіксальні (nonpareil – nonпарель, reissue – перевидання, preprint – препринт); суфіксально-префіксальні (offsetting – офсетний друк, polichromantic – багатофарбове (друкування); складні (headband – каптал, flyleaf – форзац, hotmelt – термоклей, wet trapping – друк «по сирому»); терміни-словосполучення (offset press for offices – ротапінт, direct screen printing – прямий трафаретний друк, photopolymer plate – фотополімерна форма, white page – ваката, monitor proof – екранна кольоропроба). За допомогою кількісного аналізу було встановлено, що у перекладі тип термінів-словосполучень переважає, оскільки з'являється потреба вираження складних явищ у стислому лексичному визначенні шляхом поєднання декількох компонентів в один термін.

У перекладі науково-технічних текстів та текстах поліграфічно-видавничої галузі виникає проблема міжгалузевої і внутрішньогалузевої омонімії. В.І. Карабан наводить приклад терміна «leader», що у поліграфії означає «пунктир», а в інших галузях має значення, абсолютно не співвідносні з указаним [2, с. 315]. Міжгалузеву омонімію можна простежити і на прикладі терміна «teworking» – коректура, яка має міжгалузеві омоніми: «відновлення зношеної деталі» в автомобільній промисловості; «повторна розробка» у гірничій справі; «переробка чаду або вторинної сировини» у технічній сфері. Отже, щоб уникнути помилок, пов'язаних із омонімією терміна, перекладач повинен бути обізнаним у суміжних галузях.

Також необхідно звернути увагу на синонімію термінів. В «Українському тлумачному словнику поліграфічної справи» П.О. Киричка наводиться слово «валик», його переклад англійською мовою «roller» і «platen» і наводиться пояснення: «деталь більшості механізмів, що передає і обробляє матеріали; суцільно металева або з гумовим покриттям» [3, с. 144]. Але, на нашу думку, розглядати ці терміни як синоніми недоречно, оскільки термін «roller» має значення «циліндр, що обертається; валик», а «platen» – «тигель, валик (масивна металева плита для притискання картону до форми)». Тому, перекладаючи цей термін у поліграфічно-видавничих текстах, важливо не обмежити його значення.

Також у перекладі текстів поліграфічно-видавничої спрямованості необхідно звернути увагу на лексичні і граматичні трансформації. До граматичних трансформацій можемо віднести перmutації (перестановки: font suitcase – комплект шрифту; line weight – вага лінії; grain direction – напрям волокон), а також субституція (bitmaps – растрове зображення; leaders – пунктир; lithographical works – літографія), додавання (measure – ширина стовпця, image setter – фотонабірний автомат, film – галогенідосрібний носій зображення) та вилучення (flexible binding – обкладинка, marginal scheme – розкладка).

Дослідження способів та особливостей перекладу термінів у текстах поліграфічно-видавничої спрямованості виконувалося на основі аналізу спеціалізованої літератури («Typography Essentials» by Ina Saltz [4]) та дає можливість виокремити такі способи перекладу: пошук лексичного відповідника, транскодування (а саме – транслітерація), калькування й антонімічний переклад. Проілюструємо результати нашого дослідження способів перекладу прикладами [4].

(1) *Bitmaps are a clever and simple approach, but the more dots a bitmap contains, the more computer data it requires.* – *Растрове зображення є раціональним та простим підходом, але чим більше точок містить растрове зображення, тим більше комп'ютерних даних воно вимагає.*

(2) *A font contains all the information needed to position and image the characters that it represents.* – *Шрифт містить всю інформацію, що необхідна для розміщення і зображення символів, які він представляє.*

(3) *Even a simple swash or ligature can add an extra level of meaning.* – *Навіть простий розчерк або сполучення літер може зобразити додатковий рівень значення.*

Приклади (1), (2) і (3) ми переклали шляхом пошуку лексичного відповідника, що, на нашу думку, є доречним.

(4) *The use of the individual strokes of the letters as vessels for color elevates its memorable quality and adds to the dimensionality of the embossing process.* – *Використання індивідуальних штрихів літер як простору для кольору підвищує його незабутню якість та збільшує розмірність процесу тиснення.*

(5) *The encoding issue brings up a murky side of Unicode.* – *Проблема кодування зображує темну сторону Юнікоду.*

Переклади прикладів (4) і (5) зроблені за допомогою калькування.

(6) *A font also contains a kerning table, which lists specific letter pairs and how the typesetting program should adjust the spacing between them.* – *Шрифт також містить кернінгову таблицю, в якій перераховані пари букв і як програма повинна регулювати відстань між ними.*

У прикладі (6) застосували два способи перекладу. Термін «font» переклали за допомогою пошуку лексичного відповідника – шрифт, а «kerning table» шляхом транслітерування – кернінгова таблиця.

(7) *The logo also appears with some of its counter spaces filled with a similar hue.* – *Логотип також з'явився з деякими проміжками, що заповнені схожими відтінками.*

Терміни «counter spaces» і «hue» у вищезазначеному прикладі були перекладені способом пошуку лексичного відповідника.

(8) *An important aspect of Unicode is that it recognizes that a single character may have several forms, each one of which is represented by a distinct glyph.* – *Важливим аспектом Юнікоду є те, що він визнає, що один символ може мати кілька форм, кожна з яких представлена окремим спеціальним набором знаків, що зберігаються у пам'яті в цифровому вигляді.*

Переклад виконано за допомогою експлікації (описового перекладу), що є нетиповим для перекладу термінів поліграфічно-видавничої спрямованості. Нами було обрано такий вид перекладу, оскільки виникла потреба пояснити складну сутність цього терміну.

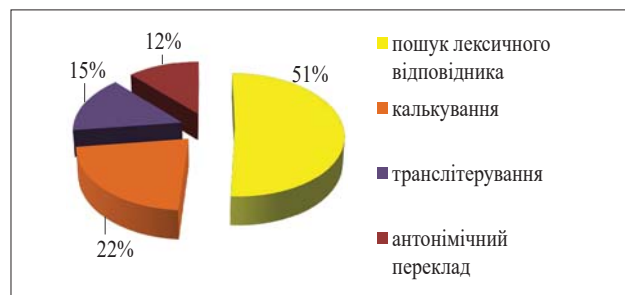
(9) *A range folded leaflets are printed on a range of silk finishes with the options of gloss, matt and velvet finishes.* – *Велика кількість незшитих брошур надруковані на різноманітному шовку з варіантами блискучої, матової та оксамитової обробки.*

Переклад здійснено за допомогою антонімічного перекладу, оскільки, на нашу думку, цей вид перекладу є доцільним.

(10) *They may also include sets of lowercase characters with longer or shorter ascenders and descenders.* – *Вони також можуть включати набори символів нижнього регістру з довгими і короткими надрядковими і підрядковими елементами.*

Аналіз способів перекладу термінів поліграфічно-видавничої спрямованості було зроблено на основі спеціалізованої літератури загальним обсягом більше 100 сторінок.

За результатами дослідження, найпоширенішим є спосіб пошуку лексичного відповідника (51%). Друге місце за частотою використання перекладачем займає калькування (22%). Найменш поширеними способами перекладу виявилися транслітерування (15%) й антонімічний переклад (12%). Результати дослідження способів перекладу термінів у текстах поліграфічно-видавничої спрямованості представлено на діаграмі 1.

Діаг. 1. Частота застосування способів перекладу термінології у текстах поліграфічно-видавничої спрямованості

Висновки. З дослідження маємо такі результати: найпоширенішими способами перекладу термінів у поліграфічно-видавничій галузі є пошук лексичного відповідника, калькування, транслітерування й антонімічний переклад. Ці способи разом із граматичними трансформаціями (пермутація, додавання, субституція і вилучення) допомагають перекладачеві адекватно виконувати свою роботу. У процесі дослідження були виявлені складнощі перекладу поліграфічно-видавничих термінів. До них відносимо міжгалузеву і внутрішньогалузеву омонімію і синонімію термінів. Перспективами подальших пошуків у даному науковому напрямку є вивчення стилістичних особливостей перекладу термінів у поліграфічно-видавничій галузі.

Література:

1. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
3. Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи / уклад.: П.О. Киричок, Л.І. Величко, С.Ф. Гавенко, О.В. Зоренко, Т.Ю. Киричок, Т.В. Розум. К.: НТ УУ «КПШ», 2010. 896 с.
4. Saltz I. Typography essentials: 100 design principles for working with type. Massachusetts, 2009.

Акопянц Н. М., Доля А. В. Лексико-грамматическіе особенності перевода термінів в англійських текстах поліграфіческо-издательской направленности

Анотація. В статті розглядаються способи и лексико-грамматическіе особенності перевода тер-

мінів в текстах поліграфіческо-издательской направленности на основе специализированной литературы. Были выделены основные лексические способы перевода терминов, среди которых транскодирование, поиск лексического эквивалента и калькирование. Среди наиболее распространенных грамматических трансформаций при переводе терминов в полиграфическо-издательских текстах были выделены пермутация, добавление, субституция и изъятие. Лексико-грамматические трансформации проиллюстрированы в контексте, предоставлены практические решения переводческих задач.

Ключевые слова: термин, грамматические и лексические трансформации, транскодирование, лексический эквивалент, калькирование, пермутация, добавление, субституция, изъятие.

Akopjants N., Dolya A. Lexical and grammatical peculiarities of the translation of the terms in the polygraphic and publishing texts

Summary. The article examines lexical and grammatical peculiarities of the translation of the terms in the polygraphic and publishing sphere on the basis of the specialized texts. Among the main lexical ways of translating finding lexical equivalents, transcoding and loan translation have been distinguished. The authors have also pointed out permutation, adding, substitution and extraction as the most used grammatical transformations. Lexical and grammatical transformations have been illustrated in the context, practical solutions to the problems of translation have been given.

Key words: term, lexical and grammatical transformations, translation methods, transcoding, lexical equivalent, loan translation, permutation, adding, substitution and extraction.